

UTVALGET FOR STATENS STIPEND OG GARANTIINNTEKTER FOR KUNSTNERE – ÅRSRAPPORT 2024

Innholdsfortegnelse

1. Utvalgets beretning	2
2. Søkertall og tildelinger	4
3. Stipendordningenes treffsikkerhet	7
4. Fremtidsutsikter	10
5. Organisering, utvalg og komiteer	12
Utvalg og stipendkomitéer	12
Utvalgets medlemmer	12
Stipendkomiteer	12
Kulturdirektoratets sekretariatsfunksjon	13
Statens kunstnerstipends formål og virkemidler	13

1. Utvalgets beretning

2024 har vært et år med både fremskritt og utfordringer for kultursektoren. Regjeringen har gjennomført en historisk økning i det nasjonale kulturbudsjettet, som nå er på 24,5 milliarder kroner. Samtidig har kommunenes samlede underskudd på 15 milliarder kroner ført til flere forslag om kutt i lokale kulturtilbud og støtteordninger, som skaper bekymring for kunstnernes økonomiske levekår og publikums tilgang til kunst og kultur.

I dette landskapet spiller Statens kunstnerstipend en avgjørende rolle for å støtte kunstnerisk utvikling og fremme mangfold. Regjeringens styrking av ordningen med 20 millioner kroner i 2024 innebar bl.a. opprettelse av 44 nye stipendjemler og at stipendsatsene ble økt. Dette gir kunstnere bedre økonomisk forutsigbarhet og frihet til å fordype seg i sine prosjekter uten kommersielle føringer. Stipendene fungerer som kulturlivets grunnforskningsmidler, og skaper rom for eksperimentering og nyskapning. Dette er avgjørende for et levende, dynamisk og representativt kulturliv. Stipendene legger også til rette for at kunstnere kan bo og virke over hele landet, noe som bidrar til et geografisk balansert kulturliv og tilgjengelighet for publikum uansett bosted.

Til tross for styrkingen av Statens kunstnerstipend viser de lave tildelingsratene – seks prosent for arbeidsstipend og fire prosent for etablerte kunstnere – at behovet for økonomisk støtte fortsatt er stort. Det rekordhøye søknadsvolumet vitner om et levende og mangfoldig kulturliv. Samtidig peker det på en betydelig underdekning i støtteordningene, der andelen innvilgede søknader sank fra ni til åtte prosent i 2024 sammenlignet med året før. For å ivareta bredden i kunstnerbefolkningen og støtte et kunstfelt preget av nyskapning og mangfold, er det nødvendig med flere stipendjemler. Utvalget har derfor foreslått en gradvis opptrapping av bevilgningene, med mål om å nå en tildelingsgrad på ti prosent for arbeidsstipend og seks prosent for etablerte kunstnere innen 2029. En slik styrking i kombinasjon med målretting av stipendordningene, vil gi flere kvalifiserte søkere muligheten til å få støtte og øke andelen flerårige arbeidsstipend.

Kunst og kultur er ikke bare grunnleggende for demokratiet og fellesskapet, men utgjør også en integrert del av samfunnets kritiske infrastruktur. Gjennom året har flere samfunnsdebatter fremhevet kunstens rolle som en sentral byggestein for sosial samholdighet og samfunnsutvikling, underbygd av forskning som viser at deltakelse i kulturelle aktiviteter styrker evnen til refleksjon, forståelse og toleranse – egenskaper som er uvurderlige i en tid preget av økende polarisering og komplekse samfunnsmessige utfordringer.

Investering i kunstnerisk utvikling gjennom Statens kunstnerstipend handler derfor ikke bare om å sikre kunstnernes mulighet til å skape, men også om å bygge et mer resilient, inkluderende og demokratisk samfunn.

Kunst og kultur beriker oss på mange nivåer – ikke bare gjennom opplevelser, men som en investering i fremtidens fellesskap. Kunsten fremmer dialog, styrker vår evne til å forstå ulike perspektiver og legger grunnlaget for tillit og solidaritet på tvers av forskjeller.

Kunst og kultur er med andre ord ikke luksus eller kun underholdning, men grunnleggende deler av vår nasjonale identitet og fellesskap. Disse verdiene lar seg ikke måle i økonomiske termer alene, da de er avgjørende for å forme et åpent, tolerant og bærekraftig samfunn. Utvalget for Statens kunstnerstipend vil fortsette å jobbe for en bærekraftig kunstnerpolitikk som sikrer stabile rammevilkår for kunstnerne. Ved å tilrettelegge for at enkeltkunstnere kan motta direkte tilskudd fra staten, styrkes et mangfoldig og nyskapende kunstliv. Dette er en nasjonal investering som legger grunnlaget for et samfunn rikt på kunst og kultur, både nå og for fremtidige generasjoner.

Trude Gommæs Ugelstad

Utvalgsleder

STATENS KUNSTNERSTIPEND | GOVERNMENT GRANTS FOR ARTISTS

Postboks 8192 Dep, 0034 Oslo Norway | Tel: +47 21 04 58 00 | kunstnerstipend@kulturdirektoratet.no | www.kulturdirektoratet.no/statens-kunstnerstipend

2. Søkertall og tildelinger

Statens kunstnerstipend har opplevd en jevn økning i antall søknader de siste årene. I 2023 steg antallet fra 9 123 i 2022 til 10 982, og denne utviklingen fortsatte i 2024 med 12 237 søknader. Dette utgjør en økning på 34 prosent over to år, og innebærer også at tildelingsprosenten synker. Det ble det tildelt 1 003 nye stipender, med en samlet tildelingsrate på 8 prosent.

Årstall	2022	2023	2024
Antall søknader	9123	10982	12237
Antall tildelinger	1121	1008	1003
Tildelingsprosent	12 %	9 %	8 %

Det er 5039 individuelle søkere. Årsakene til at søknadsmengden øker er nok sammensatt, og drøftes ikke videre her, men et høyt antall førstegangssøkere (2039) indikerer at ordningen er godt kjent i kunstnermiljøene. Dette er en økning på 19 prosent sammenlignet med perioden før pandemien. At flere søker fra flere kunstnergrupper er også et interessant fenomen.

Antall søkere	5039
Antall som har søkt stipend fra flere kunstgrupper	671
Antall førstegangssøkere	2039
Antall aktive stipend i 2024 totalt	1791

Tildelingene har en relativt jevn kjønnsfordeling (59 % kvinner og 41 % menn) og en geografisk spredning der Oslo har både det høyeste søknads- og tildelingstallet. Ellers er tildelingsprosenten relativt likt fordelt geografisk.

Fylke	Antall søknader	Antall tildelinger	Tildelingsprosent	Andel nasjonale tildelinger
Agder	327	15	5 %	1 %
Innlandet	360	38	11 %	4 %
Møre og Romsdal	161	8	5 %	1 %
Nordland	193	13	7 %	1 %
Oslo	5990	538	9 %	54 %
Rogaland	440	27	6 %	3 %

Svalbard	4	0	0 %	0 %
Troms og Finnmark	342	35	10 %	3 %
Trøndelag	657	59	9 %	6 %
Vestfold og Telemark	441	20	5 %	2 %
Vestland	1274	102	8 %	10 %
Viken	1555	95	6 %	9 %
Utlandet	493	53	11 %	5 %
Sum	12237	1003	8 %	100 %

Rekordtall for Diversestipend for nyutdannede kunstnere og Arbeidsstipend for yngre/nyetablerte kunstnere antyder også en økning i antallet profesjonelle kunstnere i Norge. I tillegg til ordinære arbeidsstipend er stipendene kategorisert for å møte ulike behov: diversestipend for nyutdannede, arbeidsstipend for yngre kunstnere og kunstnere i etableringsfasen, samt langtidsstipend for etablerte kunstnere og de over 57 år. Denne inndelingen sikrer bredt nedslagsfelt og fleksibilitet.

Ordning	Antall søknader	Antall tildelinger	Tildelingsprosent
Arbeidsstipend	4212	247	6 %
Arbeidsstipend for yngre nyetablerte kunstnere	2001	111	6%
Stipend for etablerte kunstnere	967	35	4 %
Stipend for seniorkunstnere	328	9	3 %
Diversestipend	4311	355	8 %
Diversestipend for nyutdannede kunstnere	416	246	59 %
Sum	12237	1003	8 %

Når søknader og tildelinger fordeles på aggregerte kunstgrupper¹ ser vi at visuell kunst har en tildelingsprosent på 50.

Kunstfelt	Beløp	Prosent
Andre kunstfelt	20 332 768	5 %
Film	15 176 672	4 %
Litteratur	64 218 528	15 %
Musikk	55 024 560	13 %
Scenekunst	52 345 632	13 %
Visuell kunst	210 240 720	50 %
Sum	417 338 880	

Beløpene inkluderer tildelte stipend som fremdeles var aktive i 2024.

I løpet av året ble det også behandlet over 1800 rapporter.

¹ **Andre kunstfelt:** Andre kunstnergrupper, Folkekunstnere, Interiørarkitekter, Arkitekter, Journalister **Film:** Filmkunstnere **Litteratur:** Dramatikere, Faglitterære forfattere og oversettere, Kritikere, Barne- og ungdomslitterære forfattere, Skjønnlitterære forfattere, Skjønnlitterære oversettere **Musikk:** Komponister, Musikere, sangere og dirigenter, Populærkomponister **Scenekunst:** Dansekunst, Skuespillere og dukkespillere, Sceneinstruktører, Scenografer og kostymedesignere, Teatermedarbeidere **Visuell kunst:** Billedkunstnere, Fotografer, Kunsthåndverkere

3. Stipendordningenes treffsikkerhet

For å følge utviklingen i kunstfeltet leverer stipendkomiteene tilbakemeldinger om særegne trekk i søknadsmaterialet og tendenser innen kunstuttrykk. Disse rapportene deles med Kulturdirektoratets fagansvarlige for de relevante kunstområdene. Dette bidrar til å sikre rom for alle kunstneriske retninger og uttrykk.

Gjennom de ulike stipendordningene og bredden av kunstfelt som er representert gjennom kunstnere som mottar stipend bidrar Statens kunstnerstipend til at målene i den statlige kunstnerpolitikken nås, ved å legge forholdene til rette for at enkeltkunstnere, gjennom å motta direkte tilskudd fra staten, kan bidra til et mangfoldig og nyskapende kunstliv. Utvalget vil fortsette å arbeide for å sikre at tilgangen til å søke stipend er tilgjengelig for alle grupperinger i befolkningen, og å ivareta god forvaltningsskikk og armlengdes avstand i stipendkomiteenes arbeid.

Aldersgruppe	Antall søknader	Antall tildelinger	Tildelingsprosent
0-19	13	0	0 %
20-29	2215	239	11 %
30-39	4401	362	8 %
40-49	2938	229	8 %
50-59	1664	111	7 %
60-69	798	45	6 %
70-79	178	15	8 %
80+	7	2	29 %

Aldersmessig ser vi en tildelingsfordeling som tilsier at Statens kunstnerstipend ivaretar kunstnere i alle livsfaser, og legger spesielt merke til to tildelinger til kunstnere over 80 år.

Både kunstnerorganisasjonene og stipendkomiteene fremhever at stipendene er et svært effektivt kunstnerpolitisk virkemiddel som gjør det mulig for flere kunstnere å opprettholde sitt virke. Samtidig understrekes det at det er flere støtteverdige søkere enn tilgjengelige stipend. Dette fører ofte til at diverse stipend må avkortes eller at arbeidsstipend tildeles for færre år enn omsøkt, for å støtte flere søkere.

Kunstnergruppe	AS/ASY	SEK/SSK/GI	DIV	DIVU	Sum
Andre kunstnergrupper	11 779 024	2 546 816	1 000 000	.	15 325 840
Arkitekter	636 704	0	100 000	.	736 704
Barne- og ungdomslitterære forfattere	6 048 688	3 183 520	800 000	.	10 032 208
Billedkunstnere	49 662 912	83 408 224	4 520 000	6 644 000	144 235 136
Dansekunstnere	15 599 248	6 367 040	1 000 000	1 705 000	24 671 288
Dramatikere	6 048 688	1 273 408	600 000	.	7 922 096
Faglitterære forfattere og oversettere	2 546 816	636 704	300 000	.	3 483 520
Filmkunstnere	10 187 264	1 273 408	1 200 000	2 516 000	15 176 672
Folkekunstnere	3 183 520	318 352	250 000	.	3 751 872
Fotografer	7 640 448	2 865 168	800 000	470 000	11 775 616
Interiørarkitekter	318 352	0	100 000	.	418 352
Journalister	0	0	100 000	.	100 000
Komponister	7 958 800	4 138 576	700 000	1 016 000	13 813 376
Kritikere	4 775 280	0	200 000	.	4 975 280
Kunsthåndverkere	21 011 232	29 606 736	1 730 000	1 882 000	54 229 968
Musikere, sangere og dirigenter	19 737 824	5 730 336	2 000 000	1 064 000	28 532 160
Populærkomponister	10 505 616	1 273 408	900 000	.	12 679 024
Sceneinstruktører	2 865 168	636 704	250 000	194 000	3 945 872
Scenografer og kostymedesignere	2 546 816	636 704	250 000	145 000	3 578 520
Skjønnlitterære forfattere	21 011 232	11 142 320	1 700 000	.	33 853 552
Skjønnlitterære oversettere	2 865 168	636 704	450 000	.	3 951 872
Skuespillere og dukkespillere	13 689 136	2 546 816	1 250 000	2 564 000	20 049 952
Teatermedarbeidere	0	0	100 000	.	100 000
Sum	220 617 936	158 220 944	20 300 000	18 200 000	417 338 880

Fordeling per kunstnergruppe og stipendtype, stipendtyper som deler samme stipendhemler er samlet i tallgrunnlaget, og beløpene inkluderer tildelte stipend fra tidligere år som fremdeles var aktive i 2024. **AS** - Arbeidsstipend, **ASY** - Arbeidsstipend for yngre nyetablerte kunstnere, **SEK** – Stipend for etablerte kunstnere, **SSK** – Stipend for seniorkunstnere, **GI** – Garantiinntekt, **DIV** – Diversestipend og **DIVU** – Diversestipend for nyutdannede kunstnere.

Beløpet omfatter både nye tildelinger og utbetalinger fra tidligere vedtak som fortsatt var aktive i 2024. Utbetalingsnivået påvirkes også av permisjoner, avkorting i garantiinntekt og andre forhold som medfører overføring av stipendmidler mellom budsjettår. Det kan derfor avvike fra tall i for eksempel Kulturdirektoratets hovedrapport.

Utvalget er i gang med en kunnskapsinnhenting for å styrke ordningen og forbedre målretting av stipendene. I kombinasjon med økte bevilgninger vil denne innsatsen bidra til at flere kvalifiserte søkere kan få støtte, noe som er avgjørende for å sikre et bredt og nyskapende kunstliv. Det legges også vekt på å øke andelen flerårige arbeidsstipender, som gir kunstnere mer forutsigbare rammer for å utvikle sitt arbeid over tid. Utvalget arbeider for å etablere et støttevolum som ikke bare møter dagens behov, men også legger grunnlaget for en bærekraftig kunstnerpolitikk for fremtiden.

4. Fremtidsutsikter

Kunstnernes inntekter og levekår har lenge vært et sentralt tema i kulturpolitikken. En rekke rapporter og forskning fremhever kunst og kulturs bidrag til demokratisk deltakelse, sosial samhörighet og samfunnsengasjement. Nyere forskning, som Europakommisjonens rapport *Culture and Democracy – The Evidence* (2023), har metodisk vist at regelmessig deltakelse i kulturelle aktiviteter øker sannsynligheten for politisk engasjement, frivillig arbeid og samfunnsdeltakelse. Dette fremhever kunstens rolle som en del av samfunnets kritiske infrastruktur og understreker viktigheten av å investere i kunst og kultur som en felles samfunnsressurs. Slike investeringer ivaretar både kunstens egenverdi og dens rolle som en katalysator for demokratiske verdier og sosial bærekraft.

KS-rapporten *Kulturfeltets plass i samfunnsutviklingen* (2024) er blant de nyeste publikasjonene som belyser hvordan et sterkt kulturliv bidrar til å bygge fellesskap og fremme samfunnsutvikling. Rapporten peker på at kultursektoren spiller en nøkkelrolle i å skape sammenhengskraft og langsiktige verdier, som går langt utover de kunstneriske uttrykkene. Dette forsterker argumentet for offentlig støtte til kunstnere, som gjennom sitt arbeid gir viktige bidrag til både kulturell og samfunnsmessig utvikling.

Statens kunstnerstipend har siden 1976 vært en hjørnestein i norsk kunstnerpolitikk. Ordningen gir kunstnere nødvendige rammer for å skape og utvikle sitt arbeid og har gjennom flere offentlige utredninger blitt vurdert som et effektivt virkemiddel for å opprettholde et mangfoldig og nyskapende kunstliv. I 2024 igangsatte utvalget en større kunnskapsinnhenting, støttet av en bevilgning på to millioner kroner fra regjeringen. Prosjektet skal gi systematisk innsikt i stipendordningens betydning for kunstfeltene og den enkelte kunstner, samt vurdere hvordan ordningen fungerer i lys av utviklingen i kunstfeltet. Målet er å styrke ordningens treffsikkerhet og relevans og legge et solid grunnlag for fremtidig utvikling.

Utvalget er tilfreds med at mange av våre innspill ble reflektert i stortingsmeldingen *Kunstnarkår* og ser frem til oppfølgingen av forslag som pensjonsrettigheter for kunstnere, heving av aldersgrensen for langtidsstipender og en mulig overføring av sekretariatsfunksjoner til administrasjonen i Statens kunstnerstipend. En slik overføring, kombinert med revidering av forskriften og etablering av observatørroller for å styrke samarbeidet mellom utvalget, sekretariatet og eksterne stipendkomiteer, vil gi betydelige forbedringer for forvaltningen av ordningen.

Samtidig er vi oppmerksomme på de økonomiske utfordringene kunstnere står overfor i en tid preget av innsparingstiltak og svekket privatøkonomi. Flere inntektsundersøkelser, samt *Kulturutredningen 2014* (NOU 2013:4) og sluttrapporten *Sterkere tilbake* fra prosjektet Gjenoppbygging av kultursektoren 2021–2022, peker på svake veksttall i statlige tilskudd til kunstnerformål og en «nedbygging av den nordiske kunstnerpolitiske

modellen». Denne utviklingen har bidratt til stagnasjon eller tilbakegang i kunstneres økonomiske situasjon, snarere enn en nødvendig styrking.

For å sikre bærekraft for både unge og etablerte kunstnere, er det avgjørende at stipendbeløpene justeres i tråd med pris- og lønnsveksten i samfunnet. Økende levekostnader presser kunstnerøkonomien og kan begrense mulighetene for å realisere prosjekter. På lengre sikt kan dette føre til frafall blant skapende aktører i kultursektoren. For å sikre en stabil og bærekraftig inntekt for kunstnere, må stipendene gjenspeile den generelle kostnadsutviklingen.

Utvalget anerkjenner regjeringens økning av stipendbeløpene i det forrige statsbudsjettet som et viktig skritt, men understreker behovet for en varig forpliktelse til å justere beløpene i takt med pris- og lønnsvekst. Dette er avgjørende for kunstneres økonomiske stabilitet og for å fremme både individets og kunstfeltets langsiktige utvikling.

Utvalget vil derfor fortsette arbeidet for en langsiktig styrking av kunstnerstipendene i fremtidige statsbudsjetter, slik at ordningen kan videreutvikles som et av de mest sentrale virkemidlene i norsk kunst- og kulturpolitikk. En bærekraftig kunstnerpolitikk må inkludere tiltak som ivaretar kunstnere både på vei inn i feltet og de som allerede er etablerte. Dette krever konkrete handlinger for å sikre rekruttering, forutsigbar fordeling på tvers av sjangre, og en balansert geografisk representasjon.

5. Organisering, utvalg og komiteer

Utvalg og stipendkomitéer

Utvalget for statens stipend og garantiinntekter for kunstnere har fem medlemmer som oppnevnes av Kultur- og likestillingsdepartementet for fire år av gangen. To av de fem faste medlemmene oppnevnes etter innstilling fra Kunstnernetverket. Medlemmene oppnevnes med personlige varamedlemmer og kunstnerrepresentantene oppnevnes med to varamedlemmer hver. Utvalget som virker fram til og med 2026 ble oppnevnt for fire år fra 1. januar 2022.

Utvalgets medlemmer

Leder:	Trude Gornæs Ugelstad, direktør
Vara:	Arnfinn Bjerkestrand, kirkemusiker og tidligere kultursjef
Nestleder:	Ande Somby, førsteamanuensis
Vara:	Ida Gjessing, advokat
Medlem:	Erik Henningsen, forskningssjef
Vara:	Stine Baumann, jurist
Medlem:	Un-Magritt Nordseth, koreograf
Vara:	Anneli Marian Drecker, musiker
Vara:	Duc Mai-The, skuespiller
Medlem:	Hisham Zaman, filmskaper
Vara:	Hanne Øverland, visuell kunstner
Vara:	Bjørn Alex Herrman, skjønnlitterær oversetter

Stipendkomiteer

Utvalget tildeler stipend etter innstilling fra 23 sakkyndige stipendkomiteer. Stipendkomiteene består av minst tre medlemmer og oppnevnes av kunstnerorganisasjonene med unntak av stipendkomiteen for andre kunstnergrupper som oppnevnes av utvalget. Stipendkomiteene foretar den kunstfaglige vurderingen av søknadene og innstiller til utvalget som fatter vedtak. Ifølge forskriften for Statens kunstnerstipend skal bare kunstnerisk kvalitet og aktivitet vektlegges ved tildeling. Det er utarbeidet egen veiledning for stipendkomiteenes arbeid, blant annet for å sikre at arbeidet følger bestemmelsene i forskriften og forvaltningslovens bestemmelser om habilitet, taushetsplikt og veiledningsplikt. Samlet har stipendkomiteene ca. 185 medlemmer.

Kulturdirektoratets sekretariatsfunksjon

Sekretariatet for Statens kunstnerstipend utgjør omtrent fem årsverk og er en del av Kulturdirektoratets fagadministrasjon. Sekretariatet administrerer utlysinger og søknader, veileder søkere og stipendkomiteer, legger til rette for utvalgets behandling av saker og følger opp utvalgets vedtak. Sekretariatet behandler også saker som er delegert av utvalget, f.eks. kortere permisjonssøknader og søknader om omdisponering. Sekretariatet administrerer utbetalinger av stipendene og følger opp rapporter fra stipendmottakere.

Statens kunstnerstipends formål og virkemidler

Formålet med stipendordningene under Statens kunstnerstipend er å legge forholdene til rette for at enkeltkunstnere, gjennom å motta direkte tilskudd fra staten, skal kunne bidra til et mangfoldig og nyskapende kunstliv. Målgruppen er profesjonelle kunstnere som ikke er i en grunnutdanningsfase og som hovedsakelig bor og virker i Norge. Stipendene tildeles av Utvalget for statens stipend og garantiinntekter for kunstnere.

Statens kunstnerstipend har normalt 6 ulike ordninger som har årlig utlysing. Formålet til de ulike stipendordningene er gitt i Forskrift om statens stipend og garantiinntekter for kunstnere.

Arbeidsstipend

Arbeidsstipend skal gi kunstnere anledning til å videreutvikle sitt kunstneriske virke og til å kunne ha kunstnerisk aktivitet som sin hovedbeskjeftigelse. Arbeidsstipend skal også kunne gis til omskolering til annen kunstnerisk virksomhet.

Arbeidsstipend for yngre/nyetablerte kunstnere

Arbeidsstipendet skal gi yngre/nyetablerte kunstnere i etableringsfasen anledning til å utvikle seg kunstnerisk og sette dem bedre i stand til å leve av sitt virke som kunstner.

Diversestipend

Diversestipend skal være et bidrag til den enkelte søkers kunstneriske virksomhet. Det kan bl.a. gis støtte til etablering, kurs, reiser, studier, fordypning, materialer, utstyr, markedsføring, konsulentbistand osv. Det gis ikke støtte til ordinær utdanning, prosjekter eller utgifter man har hatt før tildelingsåret.

Diversestipend for nyutdannede kunstnere

Diversestipend for nyutdannede kunstnere skal bidra til å lette overgangen til yrkeslivet for kunstnere som har gjennomført kunstutdanning på bachelor- eller masternivå. Formålet for diversestipend gjelder tilsvarende.

Stipend for etablerte kunstnere

Stipend for etablerte kunstnere skal gi kunstnere anledning til å utvikle sitt kunstneriske virke over en lengre periode og til å kunne ha kunstnerisk aktivitet som sin hovedbeskjeftigelse.

Stipend for seniorkunstnere

Stipend for seniorkunstnere skal sikre mottakerne økonomisk trygghet, slik at de kan ha kunstnerisk aktivitet som sin hovedbeskjeftigelse.

